

Türk İnşaat Sektöründe İhtiyaç Programı Hazırlama Sürecine Verilen Önem ve Bunun Yansımaları

Gülden Gümüşburun Ayalp¹

Özet

Yapı üretim sürecinin ilk basamağı mimari tasarlama eylemidir. Etkin bir tasarımın yapılabilmesi için tasarım verilerinin belirlenmesi gerekir. Tasarım verilerinin saptandığı ihtiyaç programları oluşturulurken, işleve bağlı gereksinimler araştırılır ve gereksinimlerin özelliklerine göre mekânsal gereklilikler listeler halinde belirlenir. İhtiyaçları tamamen karşılayabilecek mimari tasarıma ancak bu çalışmanın yapılması sonucunda başlanabilir.

Ülkemizde yapı üretim sürecinde mimarlar tarafından ihtiyaç programı hazırlama aşamasına gereken önemin verilmediği bilinmektedir. Yapıda yer alacak mekânlar, mekânların fiziki boyutları, bağlantıları ve konfor koşulları, yapının amacına uygunluğundan çok mal sahibi ya da müteahhidin ayrıntılı analizlere dayanmayan istekleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bunun sonucunda üretilen yapılar, işlevsel ve fiziksel açıdan amaca yeterince hizmet verememekte; daha sonraki aşamalarda yapıda tadilatlar gündeme gelmektedir. Bu da hem zaman kaybına neden olmakta hem de yapı maliyetini arttırmaktadır. Ayrıca, tasarım aşamasında düşünülmeyen ve sonradan telafi edilmeye çalışılan bu iyileştirme çabaları da çoğunlukla amacına ulaşmamaktadır.

Bu çalışmada, tasarım aşamasında ihtiyaç programı hazırlama sürecine verilen önem ve bunun yansımalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, “5302 Sayılı Yasaya Göre İl Özel İdare Binalarının Programlarının Belirlenmesi” isimli yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda, incelenen il özel idare binaların tasarımının belirli bir ihtiyaç programına göre yapılmadığı ve bunun sonucunda da söz konusu binalarda sonradan önemli proje tadilatlarının gündeme geldiği belirlenmiştir. Daha sonra yapılan ilave bir çalışmada da, mimarların ihtiyaç programı sürecine ne düzeyde önem verdiklerini saptamaya yönelik olarak anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Elde edilen verilere göre, mimarların ihtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemi vermediği yönünde önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: İhtiyaç Programı, Proje Yönetimi, İl Özel İdare Binaları

---

¹ Ç. Ü., Müh.-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Adana, Tel(0322)3386394/2913,
E-Posta: gyalp@cu.edu.tr

Giriş

Proje hayat döngüsü süreci, konsept geliştirme, tanımlama, tasarım, üretim ve kullanım aşamalarından oluşmaktadır. Yapı ile ilgili konsept oluşturulduktan sonra yapılması gereken önemli çalışmalardan birisi yapıya ait projelerin hazırlanmasıdır. Yapı üretimi sürecinin ilk basamağı projelendirme sürecidir. Mimarlıkta, projelendirme süreci içinde bina ihtiyaç programlarının hazırlanmasının özel bir yeri vardır. Programlama, mimari planlamanın temel kararları ile tasarlama arasında bir geçiş, nesnelleştirme adıdır (İnceoğlu,1982). İnceoğlu, programları, planlama sürecinin bir ara kesitindeki uygulama adimleri, uygulama kararları bütünü olarak tanımlamaktadır, Arnheim ise programı, programın tasarıma dönüştürülmesinde egemen olan düşünceyi, ürünün yerine getirmesi gereken işlev ve simgeyi mimarlığın düzen belirleyicileri olarak görmektedir (Arnheim, 1977).

İhtiyaç programları, yapının, kullanıcının istek ve beklentilerine en uygun düzeyde cevap verebilmesi için hazırlanan içeriklerdir. Diğer bir ifadeyle ihtiyaç programları, yapıdaki mekânların işlev ve fiziksel boyutlarını, konfor koşullarını, kullanılacak malzeme niteliğini belirleyen ve dolayısıyla projenin yaşam döngüsü içerisindeki toplam maliyetini doğrudan etkileyen dokümanlardır. Bu programlar hazırlanırken, takribi alan ve kullanıcı sayısı hesaplanarak mekân büyüklük ve kapasitelerinin belirlenmesi; kullanıcılarla görüşme ve anket yaparak, kullanıcı isteklerinin saptanması; ilgili literatürün taranması; konunun uzmanlardan görüş alınması ve ilgili yasal mevzuatın göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İhtiyaç programları hazırlanırken göz önüne alınması gereken önemli bir unsur da; yapıların özellikleri sabit kalırken, kullanıcı gereksinimlerinin yapının ömrü boyunca değiştiğidir (Niskala vd. 1992). İhtiyaç programları hazırlanırken, bu değişimler için gerekli tasarım önlemleri alınmalıdır. Gerekli önlemlerin alınmamış olduğu durumlarda, yapılarda onarım, düzeltme ve sonuçta yıkımlara dahi neden olabilmektedir.

Ülkemizde yapı üretim sürecinde mimarlar tarafından ihtiyaç programı hazırlama aşamasına gereken önemin verilmediği bilinmektedir. Yapıda yer alacak mekânlar, mekânların fiziki boyutları, bağlantıları ve konfor koşulları, yapının amacına uygunluktan çok mal sahibi ya da müteahhidin ayrıntılı analizlere dayanmayan istekleri doğrultusunda belirlenmektedir. Bunun sonucunda üretilen yapılar işlevsel ve fiziksel açıdan amaca yeterince hizmet verememekte; daha sonraki aşamalarda yapıda tadilatlar gündeme gelmektedir. Bu da hem zaman kaybına neden olmakta hem de yapı maliyetini arttırmaktadır. Ayrıca, tasarım aşamasında düşünülmeyen ve sonradan telafi edilmeye çalışılan bu iyileştirme çabaları da çoğunlukla amacına ulaşmamaktadır.

Bu çalışmada, tasarım aşamasında ihtiyaç programı hazırlama sürecine verilen önem ve bunun yansımalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, “5302 Sayılı Yasaya Göre İl Özel İdare Binalarının Programlarının Belirlenmesi” isimli yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda, incelen il özel idare binalarının tasarımının belirli bir ihtiyaç programına göre yapılmadığı ve bunun sonucunda da söz konusu binalarda sonradan önemli proje tadilatlarının gündeme geldiği belirlenmiştir. Daha sonra yapılan ilave bir çalışmada da, mimarların ihtiyaç programı sürecine ne düzeyde

önem verdiklerini saptamaya yönelik olarak veri toplanmıştır. Elde edilen verilere göre, mimarların ihtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemi vermediği yönünde önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Yüksek lisans tezi kapsamında yapılan çalışmada, il özel idare binalarıyla ilgili yasal düzenlemedeki işleyiş ve görev tanımları dikkate alınarak, il özel idare binalarında ortaya çıkan fiziksel mekân gereksinimleri ve özellikleri belirlenerek, ihtiyaç programı hazırlanmıştır. Sonra, Adana, Mersin, Osmaniye, Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa illerinde kullanılmakta olan yedi il özel idare binasında yer alan mekânlar tespit edilmiş, bina kullanıcılarıyla, ilgili görüşmeler yapılmıştır. Yasaya göre belirlenen fiziksel mekânlarla, incelenen özel idare binalarının mekânları karşılaştırılıp, mevcut binalardaki eksiklikler belirlenmiştir.

Bu çalışmaya ilave olarak yapılan araştırmada, mimarların tasarım sürecinde bina ihtiyaç programı oluşturma konusundaki tutumlarının belirlenmesi için anket hazırlanmıştır. Özel sektörde görev yapan mimarların, ihtiyaç programı eksikliği kaynaklı sorunlarla daha çok karşılaştığı düşünülerek, hazırlanan anket ağırlıklı olarak, özel sektörde çalışan mimarlara uygulanmıştır. Online hale getirilen anket, katılımcılara e-posta aracılığı ile ulaştırılmıştır. Toplanan veri miktarı 247'dir. Toplanan veriler frekans ve yüzde (%) değerleri dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmalardan elde edilen veriler birlikte yorumlanarak, konuyla ilgili değerlendirme ve öneriler yapılmıştır.

Araştırma Bulguları

Çalışmada elde edilen veriler; "il özel idare binalarının ihtiyaç programlarının belirlenmesi, incelenen il özel idare binalarının değerlendirilmesi, ihtiyaç programı hazırlama sürecine verilen önemin belirlenmesi" çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İl Özel İdare Binalarının İhtiyaç Programının Belirlenmesi

İl özel idare binalarında yer alan birimler, görev ve işleyişlerine göre gruplanarak, her bir birim için 5302 sayılı yasada yapılan tanımlamalara göre ortaya çıkan fiziksel mekân gereksinimleri ve özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen mekân ve mekân özellikleri aşağıda yer almaktadır.

Meclis Salonu ve Birimleri

İl genel meclisi, il özel idaresi yönetiminin karar organıdır (5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu, Madde 9). 5302 sayılı yasayla birlikte il özel idaresinin organları arasında, il genel meclisinin konumu değişmiş ve öncelikli duruma getirilmiştir. "5302 sayılı İl Özel İdare Kanunu il genel meclisi toplantılarının sayılarını arttıracak bir düzenlemeye

gitmiştir. Yeni düzenlemeye göre, “il genel meclisi kendi belirlediği bir aylık tatil hariç her ayın ilk haftası toplanacaktır.” 3360 sayılı yasaya kıyasla yeni yasa döneminde il genel meclisinin etkinliğinin artması meclis salonunun kullanımının artmasını beraberinde getirmiştir.

İl genel meclisi toplantıları meclis üyelerinin, meclis başkanının, encümen üyelerinin gerektiğinde genel sekreterin katılımıyla gerçekleşmektedir. Yani meclis salonunun kullanıcıları, ağırlıklı olarak il özel idare binasının içinde bulunan iç kullanıcılar değildir. Bunun için **meclis salonunun ayrı bir girişinin** olması gerekmektedir.

Bununla birlikte genel meclis toplantılarından önce ve sonra kullanıcıların bir araya gelebileceği ve kulis yapabileceği **fuaye alanlarına** ihtiyaç duyulmaktadır.

5302 sayılı kanununun 12. maddesine göre, “İl genel meclisinin toplantıları açıktır. Meclis başkanının veya üyelerden herhangi birinin gerekçeli önerisi üzerine, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla kapalı oturum yapılmasına karar verilebilir.” Bu hükme göre, meclis salonunda halkın ve basının toplantıları izleyebileceği mekânlara gereksinim duyulmaktadır. Bu amaçla meclis salonlarında izleyici balkonları veya meclis salonunun arka sıralarında, meclis üyelerinin oturma düzeninden farklı bir düzende **izleyici bölümlerine** ihtiyaç duyulmaktadır.

İl özel idare binalarındaki meclis salonu, fonksiyon ve görev açısından TBMM'deki meclise ve meclis salonuna benzemektedir. Bu açıdan meclis salonu ele alındığında; **sahne, sahne arkası, çeviri odası, projeksiyon odası** salon içinde olması gereken birimlerdir.

Meclis Çalışma Birimleri

Yeni yasayla gerçekleşen yeniliklerden birisi meclisin kendi içinden seçeceği ihtisas komisyonlarıdır. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 16. maddesine göre, il genel meclisi, üyeleri arasında seçilecek kişilerden oluşan ihtisas komisyonları oluşturulabilmektedir (Sobacı, 2005). İhtisas komisyonları 3 ile 5 kişiden oluşacak ve her siyasi parti, bu komisyonlarda meclisteki üye sayısı oranında temsil edilecektir (Coşkun ve Uzun, 2005).

5302 sayılı yasada yapılan tanımlamalara ve araştırma yapılan il özel idare binalarındaki kullanıcılarla yapılan görüşmelere göre ihtisas komisyonları meclis çalışma birimleri içinde yer almaktadır. Mekân organizasyonu açısından yapılan gözlem ve görüşmeler doğrultusunda meclis salonun yakınlarında **ihtisas komisyon odalarının** olması olumlu olacaktır.

“5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu'nun 17. maddesine göre kurulan “Denetim Komisyonu” il özel idaresinin gelir ve giderlerini denetlemek üzere il genel meclisince oluşturulan ve il genel meclisinin etkinliğini arttıran diğer bir faktör olarak göze çarpmaktadır” (Coşkun ve Uzun, 2005).

Denetim Komisyonları yeni yasaya göre il özel idareleri içinde belirli bir dönemde görev yapan servislerdir. Her yılın ocak ve şubat aylarında 60 gün süreyle görev yapan komisyonun toplanması gerekmektedir. Bu veriler sonucunda, denetim komisyon üyelerinin evraklarını saklayabileceği dolapları bulunan, bu evrakları inceleyebileceği masa düzeni bulunan **denetim komisyonu odasına** ihtiyaç duyulmaktadır.

Meclis başkanı odası ve sekreteryası, meclis başkanının toplantılara katılmadığı durumlarda meclise başkanlık eden meclis başkan vekili odası, parti grup odaları meclis çalışma birimleri mekânları arasındadır.

Meclis çalışma birimleri için gereksinim duyulan mekânlar; meclis başkanı odası, sekreteryası, meclis başkan vekilleri odası, meclis üyeleri çalışma odası, ihtisas komisyonu odaları, denetim komisyonu odası, parti grup odaları olarak belirlenmiştir.

Encümen Birimleri

3360 sayılı İl Özel İdare Kanununun getirdiği yapıda il daimi encümeni il genel meclisinin kendi içinden seçeceği beş kişiden oluşurken, 5302 sayılı kanundaki düzenlemeyle il encümenini seçilmiş ve atanmışların birlikte görev yaptığı bir yapıya dönüştürülmüştür. Ayrıca vali, üye sayısı iki katına çıkan encümenin başkanı olma sıfatını korumaktadır (Coşkun ve Uzun, 2005). Sayısı iki katına çıkan encümen üyeleri için **encümen üye odalarına** ihtiyaç duyulmaktadır.

5302 sayılı kanunun 27. maddesinde, il encümeninin önceden belirlenmiş gün ve saatte, haftada en az bir kere toplanması belirtilmiştir. 5302 sayılı yasanın yapmış olduğu bu tanımlamayla, il özel idare binalarında **encümen toplantı odasına** ihtiyaç duyulmaktadır.

İl encümeni yürütme organı olmanın dışında 2886 sayılı Devlet İhale Yasasına göre, “İl Özel İdaresinin gelir getirici menkul ve gayrimenkullerinin ihale işlemlerini de yürütür.” Yasadaki bu görev tanımlaması ve kullanıcılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda encümenin ihale işlemlerini yapabileceği bir mekâna ihtiyaç duyulmakta ve bu mekân **ihale salonu** olarak yapıya yansımaktadır. İhalelere izleyici olarak halk da katılabilmektedir.

Valilik Çalışma Birimi

5302 sayılı yasanın 29. maddesine göre, vali il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Fakat “Vali 3360 sayılı yasa döneminde il özel idaresinin başı ve yürütme organı, aynı zamanda il genel meclisinin başkanı konumunda bulunmaktaydı. İl genel meclisinin kararları üzerinde geniş ve önemli vesayet yetkilerine sahipti. Yeni yasayla valinin yeri son sıraya düşürülüp, valinin il genel meclisi başkanlığı görevine son verilmektedir” (Çiftelinar, 2006).

5302 sayılı yasadan önceki dönemde valilerin il özel idarelerinde denetim yetkileri ve görev alanları daha geniş olması nedeniyle il özel idare binalarında vali için ayrılmış makam odaları dışında çalışma ve dinlenme odası, özel kalem, sekreter, WC-Duş gibi mekânların ayrılmış olduğu gözlenmektedir. Her hafta en az bir kere yapılması gereken encümen toplantılarına katılan vali için toplantılardan önce ve sonra kullanılabileceği **vali makam odası** il özel idare binasının programında düşünülebilir.

Genel Sekreter Çalışma Birimleri

5302 sayılı kanununun 35. maddesine göre, “Genel Sekreter, il özel idare hizmetlerinin, vali adına ve onun emirleri yönünde, mevzuat hükümlerine, il genel meclisi ve il encümeni kararlarına, il özel idaresinin amaç ve politikalarına göre düzenler ve yürütür.” Valiye karşı sorumlu olan genel sekreter, validen sonra idari işler için en yetkili bürokrat konumundadır (Sobacı, 2005).

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, nüfus ölçütüne göre genel sekreter yardımcılığı kadrosu da oluşturabileceğini belirtip, 3 milyon nüfusa kadar olan illerde en fazla iki, bunun üzerinde nüfusa sahip olan illerde ise en fazla dört kişinin genel sekreter yardımcılığına getirilebileceğini belirlemiştir.

5302 sayılı kanunda yapılan tanımlamalara ve seçilen örneklerde yapılan görüşme ve gözlemlere göre genel sekreter için gereksinim duyulan mekânlar; genel sekreter makam odası, genel sekreter sekretarya ve bekleme alanları, özel çalışma ve dinlenme odası, WC-Duş; genel sekreter yardımcıları için; makam odası ve sekretarya olarak belirlenmiştir.

Daire Başkanı- Müdür- Servis Çalışma Birimleri

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 35. maddesine göre, “İl özel idaresi teşkilatı; genel sekreterlik, mali işler, sağlık, tarım, imar, insan kaynakları ve hukuk işleri birimlerinden oluşur.” Yine aynı maddede il genel meclisine ihtiyaca göre, adı geçen birimlere ilave olarak yeni birimler oluşturma yetkisi tanınmıştır (Coşkun ve Uzun, 2005).

İl özel idaresinin örgütlenme yönünden hiyerarşik kademeleri, Büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde genel sekreterlik-daire başkanlığı-müdürlük-servisler; diğer illerde genel sekreterlik-müdürlük-servisler şeklindedir (Coşkun ve Uzun).

Yeni yasanın teşkilat yapısına getirmiş olduğu daire başkanlıkları ve/veya müdürlükler ve servisler için mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu mekânlar; daire başkanları için makam odası ve sekretaryası; müdürler için makam odası ve servisler olarak belirlenmiştir.

Denetçi Üye Odaları

5302 sayılı kanununun 38. maddesinde “İl özel idarelerinde iç ve dış denetim yapılır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, mali ve performans denetimini kapsar” şeklinde belirtilmiştir.

Yukarda yapılan tanımlama ve görevlendirmeler kapsamında seçilen örneklerde gözlem ve görüşmeler yapılmıştır. Bunun sonucunda, il özel idare binalarında iç denetimi yapan memurlar için mekâna ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Bu mekânlar **iç denetçi odası** olarak programa yansiyabilir.

5302 sayılı kanunda belirtilen dış denetim ise 2–3 yılda bir Sayıştay tarafından yapılacak denetimi ifade etmektedir. Dış denetimde görevlendirilen kişiler 2–3 yılda bir, geçici süreyle il özel idare binalarında bulunmaktadır. İşleyişin bu yönde olması il özel idare binalarında dış denetçi için sürekli kullanımda olan mekâna ihtiyaç duyulmamaktadır. Seçilen örneklerde yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda, il özel idare binalarındaki **rezerv ofisler** dış denetçiler tarafından kullanılabilceği saptanmıştır.

Hukuk Müşavirliği Çalışma Birimi

İl özel idaresi içindeki hukuk işleri birimi, il özel idaresinin hukuki işlerine bakmakla görevleri belirtilmiştir. Yeni yasayla birlikte bu birimde çalışacak olan kullanıcılar için mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda bu mekânlar aşağıdaki gibi belirlenmiştir; kadroda belirtilen kişi sayısına göre avukat odaları, hukuk müşavirliği hizmet birimleridir.

İncelenen İl Özel İdare Binalarının Değerlendirilmesi

Adana, Mersin, Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa İl Özel İdarelerinin binaları belirli bir ihtiyaç programı göre oluşturulmuş yapılardır. Kahramanmaraş ve Osmaniye özel idare binaları ise belirli bir programa göre yapılmamıştır. İhtiyaç programı belirlenip, tasarlanan yapılar ile aksi durumda olan yapıların eksiklikleri şu şekilde belirlenmiştir;

- İncelenen örneklerden Adana ve Mersin özel idare binaları, yapı bütünüün tamamının özel idare olarak kullanıldığı binalardır,
- Diğer beş örnekte ise yapı bütünüün sadece bir kısmı özel idare olarak kullanılmaktadır. Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa binaları il özel idare olarak yapılmış olmasına rağmen, bazı katları, il özel idaresine gelir getirmesi amacıyla kiraya verilmiştir. Bu katlarda özel teşebbüse ait işletmeler bulunmaktadır. Kahramanmaraş ve Osmaniye özel idare binaları ise yapılmış olan bir iş merkezinin belirli katlarında hizmet vermektedir.

Tablo 1. İncelenen Örneklerdeki Mevcut Mekânların Kontrol Listesiyle Belirlenmesi

	İncelenen örnekler	Adana	Gaziantep	Hatay	Şanlıurfa	K.Maraş	Osmaniye	Mersin
MEKANLAR	Ana girişten ayrı meclis girişi	✓	-	-	-	-	-	✓
	Meclis Salonu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Fuaye	✓	✓	✓	-	-	-	✓
	İzleyici Bölümü	✓	✓	-	-	-	-	✓
	Meclis Başkanı Odası	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Meclis Başkan Vekili Odası	-	-	-	-	✓	-	✓
	İhtisas Komisyon Toplantı Odası	-	-	-	-	-	-	✓
	Denetim Komisyonu Toplantı Odası	✓	-	✓	✓	✓	-	✓
	Meclis Üye Çalışma Odaları	-	-	-	-	-	-	✓
	Parti Grup Odaları	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Encümen Üye Odaları	✓	-	-	✓	-	-	✓
	Encümen Hizmet Birimi	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓
	Encümen Toplantı Salonu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Encümen İhale Salonu	-	-	-	-	-	-	✓
	Vali Makam Odası	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓
	Genel Sekreter Makam Odası	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Gen. Sekreter Çalışma ve Dinlenme Odası	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓
	Sekretarya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	İç Denetçi Odası	✓	✓	-	✓	✓	-	✓
	Dış Denetçi Odası	✓	✓	-	-	-	-	✓
Hukuk Müşavirliği Hizmet Birimi	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	
Avukat Odası	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

İncelenen özel idare binalarında yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda, kamu yapısı olan il özel idare binalarının kendi amacına uygun, sadece il özel idare fonksiyonlarını

karşılıyacak şekilde yapılar olması olumlu bulunmuştur. 2005 yılında değişen yasa ile il özel idarelerinin sorumluluklarıyla birlikte kadrolarının artmasıyla mekânsal ihtiyaçlar da artmıştır. Tamamı özel idare olarak kullanılmayan ve belirli bir ihtiyaç programına göre tasarlanmayan binalarda yeni mekânlara ihtiyaç duyulmuş; bu ihtiyacın giderilmesi için tadilatlar yapılmış ve bazı tadilatlar halen devam etmektedir. Bu tadilatlar hem hizmet aksamalarına neden olmakta hem de proje maliyetini arttırmaktadır.

Çalışma kapsamında 5302 sayılı yasaya göre hazırlanan il özel idare binalarının mekân gereklilikleri, Tablo 1’de görüldüğü gibi kontrol listesi haline getirilmiştir. Çalışma alanındaki örneklerde, kontrol listesinde adı geçen mekânların bulunup bulunmadığına yönelik tespitlere yine aynı tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1 verilerinden de anlaşıldığı gibi ihtiyaç programına göre üretilmeyen yapılarda ciddi boyutta mekân yetersizlikleri bulunmaktadır. Mekân yetersizliklerinin telafisi için çeşitli boyutlarda tadilatlar yapıldığı il özel idare binalarında yapılan görüşmeler sonucunda belirlenmiştir.

İhtiyaç Programı Hazırlama Süreci İle İlgili Bulgular

Tasarım aşamasında, ihtiyaç programı hazırlamasına gereken önemin verilip verilmediği konusunda mimarlara yöneltilen sorunun yanıtları Tablo 2’de görüldüğü gibidir.

Tablo 2. Tasarım Aşamasında, Mimarların İhtiyaç Programı Hazırlama İle İlgili Değerlendirmeleri

Mal sahibinden, proje talep ve beklentileri ile ilgili yazılı bir belge (ihtiyaç programı) alıyor musunuz?	Frekans	%
Evet	101	40,9
Hayır	146	59,1
Toplam	247	100,0

Yukarıdaki tablo değerlerinden anlaşıldığı gibi tasarım aşamasında ihtiyaç programı hazırlama ile ilgi ciddi bir yetersizlik bulunmaktadır. İhtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemin verilmemesinin hem uygulama sürecine hem de yapı kullanım sürecine olumsuz yansımalarının olacağı şüphesizdir. Belirli bir ihtiyaç programına göre üretilmemiş yapıların uygulama aşamasında, projede tadilat yapılması gündeme gelmektedir. Tablo 3’de mimarların bu konuyla ilgili soruya verdikleri cevaplar bu düşünceyi teyit eder niteliktedir.

Tablo 3. Mimarların, Uygulama Sürecinde Proje Tadilatı İle İlgili Değerlendirmeleri

Müellifi olduğunuz projenin uygulama sürecinde, aşağıdaki davranış biçimlerinden hangisini benimsenmektedir?	Frekans	%
İşin başında, ayrıntılı düşünülerek hazırlanmış projeye sadık kalınır.	56	22,7
Diğer mühendisliklerden gelen talepler, birlikte değerlendirilerek gerekli revizyonlar yapılır.	191	77,3
Toplam	247	100,0

Yukarıdaki tablo değerlerine göre ankete katılan mimarların %77,3'ü projelerin uygulama aşamasında, projelerde tadilat yapmaktadırlar. Bu durum ihtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemin verilmemesinin olumsuz bir yansımasıdır.

Tablo 1'de, belirli bir ihtiyaç programına göre üretilmeyen il özel idare binalarında eksik mekânların çok sayıda olduğu belirlenmiştir. Tablo 2 ve 3'de mimarların ihtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemi vermedikleri anlaşılmaktadır. Elde edilen iki grup veri birbirlerini destekler niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Mekânların, kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda tasarlanabilmesi için, ihtiyaç programlarının hazırlanması gerekir. Gereklilikler saptanmadan tasarımına ve yapımına başlanan yapıların süreç içinde birçok sorunla karşılaşacağı şüphesizdir.

Ülkemizde inşaat sektöründe üretilen yapılarda, tadilatlar sıkça rastlanmaktadır. Bu durumun çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri; yapı üretiminden önce kullanıcı gereksinimlerinin tam olarak tespit edilmemesi ve binaların belirli bir ihtiyaç programına göre üretilmemesidir.

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda, birçok il özel idare binasının belirli ihtiyaç programına göre üretilmediği, anket sorusunu cevaplayan mimarların %59,1'inin tasarım sürecinde ihtiyaç programı hazırlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapı üretim ve kullanım sürecinde çeşitli boyutlarda tadilatlar yapılması, ihtiyaç programı hazırlama sürecine gereken önemin verilmemesinin olumsuz yansımaları olarak belirlenmiştir. Bu olumsuzlukların, ciddi boyutlarda parasal harcamalara, performans kayıplarına ve önemli düzeyde hizmet aksamalarına neden olduğu saptanmıştır.

Kamu binalarının, tasarım ve yapım süreçlerinde gerçekleştirilecek aşamalara daha fazla önem verilmesi beklenir. Ancak incelenen kamu binaları örneklerinde tespit edilen

eksikliklerle, mevcut durumun beklendiği şekilde olmadığı görülmektedir. Özel bina inşaatlarında ise durumun daha ciddi boyutlarda olduğu kuşkusuzdur.

Sonuç olarak, tasarımcıların ihtiyaç programı hazırlama alışkanlığının olmaması hem sektör için hem de kendileri için büyük bir sorundur. Bu çalışmada belirlenen sorunlar, binaların yapım ve kullanım süreçlerinde karşılaşılanlardan birkaçıdır. Tasarımcılar ihtiyaç programı hazırlama alışkanlığı kazanmadıkça bu ve bunun gibi sorunlarla karşılaşmaya devam edileceği kuşkusuzdur. İlgili meslek odalarına düzenlenecek meslek içi eğitimlerde tasarımcıların ihtiyaç programı hazırlamaları konusunun sıkça vurgulanması ve hatta bu hususun proje denetimin kapsamına alınması mimarların bu alışkanlığı kazanmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Arnheim, R., (1977) The Dynamics of Architectural Form, Berkeley and Los Angeles: University of California Pres.
- Ayalp, G., (2008) 5302 Sayılı Yasaya Göre İl Özel İdare Binalarının Programlarının Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Coşkun, B., Uzun, T. (2005) İl Özel İdarelerinde Yeniden Yapılanma, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I: Reform, Hüseyin Özgür ve Muhammed Kösecik (Ed), Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara, s:161.
- Çiftçınar R., (2006) Yeni İl Özel İdaresi Yasasına Eleştirel Bir Bakış, Yasama Dergisi, Sayı:2, s:123-145.
- İnceoğlu, N., (1982) Mimarlıkta Bina Programla Olgusu, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul, Türkiye.
- Niskala, E, Pahlık, K, Tuppurainen, Y. (1992) Comparison Between User Requirements and Building Properties For Renovation, Innovations in Management Maintenance, Moderisation of Buildings, CIB W 70 Symposium: 2-2, Rotterdam, Holland.
- Resmi Gazete, (1983) 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu, Sayı: 18161
- Resmi Gazete, (1987) 3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Sayı: 19471
- Resmi Gazete, (2005) 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Sayı: 25745.
- Sobacı Z. M., (2005) Yeniden Yapılanma Sürecinde İl Özel İdarelerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme, ÇYYD. Cilt:14, Sayı:4, s: 39.